

ПОНЯТТЯ ГРИ В ПОЛІТИЧНІЙ КОНЦЕПЦІЇ МАЙКЛА ОУКШОТА

На думку відомого британського політичного філософа Майкла Оукшота, політика є універсальним явищем. Такий висновок він зробив на основі того, що всі дорослі люди в тій чи іншій мірі беруть в ній участь. Проте недоцільно трактувати політику як суто емпіричне явище, адже тоді виникає небезпека тяжіння до утопічних ідей. Часто розуміння політики як емпіричної діяльності доповнюється знанням про політичну ідеологію як набір прийнятих суспільством принципів. Політична ідеологія виконує в політиці функцію цілепокладання та, відповідно, дає розуміння, які засоби здатні забезпечити реалізацію цілей. Однак найчастіше ідеологія не є обдуманою системою принципів і цілей, до яких варто прагнути. В більшості випадків вона представляє собою сукупність ідей, які виражають ставлення людей до прийнятих в суспільстві «правил гри». Тобто вона не передусє і не наставляє політичну діяльність, а є похідною від неї. Цілі в політиці відображають ті можливості, які вже потенційно існують в суспільстві. Тож вони не є результатом роздумів конкретного політичного актора, вони поступово визрівають у самій системі.

Загалом поняття гри - є одним з важливих елементів політичної теорії Майкла Оукшота. З грою він порівнює одну з форм моральної освіти, коли людина просто запам'ятовує правила, не вникаючи в саму суть. Гра є певним процесом, що містить в собі ряд правил, норм і базується на добровільній участі гравців. Гра не має якоїсь вищої мети, яка б виходила за її межі. Основна мета гри - це її існування і продовження на основі спільних інтересів гравців. Протилежним поняттю гри можна вважати поняття роботи. На основі цього протиставлення можна виокремити бінарну опозицію «громадські асоціації» та «асоціації підприємців». Для громадської асоціації характерний лад, що співставний з грою. В ній люди мають максимальну свободу дій серед найрізноманітніших альтернатив, а основна функція держави - цю свободу забезпечити і гарантувати. Кожен громадянин в суспільстві легітимізує правила, за якими воно живе, погоджуючись з ними. Правила не є чимось сталим. Вони можуть змінюватися у випадку, якщо цього бажають «гравці». Крім того, правила завжди окреслюють різні альтернативи, даючи змогу кожному «гравцю» обирати. Громадська асоціація створює умови для реалізації цілей кожного громадянина. Люди за такого типу соціального устрою визнають наявність різних точок зору і ставляться до них з повагою. На відміну від громадської асоціації, асоціація підприємців завжди має кінцеву мету - наприклад, загальне благо або справедливість. Ця мета може не підтримуватися більшістю і тоді буде нав'язана владною верхівкою. І її правила передбачають, що рано чи пізно настане етап підбиття результатів і з'ясування переможців і програвших.

Також в контексті протиставлення двох типів асоціацій Майкл Оукшот аналізує феномен ХХ століття - поняття масової людини. На його думку, для того, щоб його зрозуміти, необхідно досконало знати історичні умови його зародження. Починаючи з Нового часу у Європі настав період розквіту індивідуалізму. Поступово людина почала віднаходити свою індивідуальність. З того часу на другий план відійшла ідентифікація себе як члена колективу. Звісно ж, це не могло не відобразитися і на здійсненні владних повноважень. Перед владою постає нова мета - конвертувати індивідуальні цілі й інтереси у загальні правила гри. Для здійснення цієї мети владі необхідно мати наступні атрибути: вона повинна бути єдиною і сконцентрованою; всі суспільні стани,

що наділені правами мають право брати участь у здійсненні владних повноважень; влада має бути достатньо сильною, проте не становити загрозу індивідам. Найбільш вдалою формою правління для реалізації прав кожного індивіда стала представницька демократія. Свобода кожного індивіда закріпилася шляхом ухвалення законів, які і стали гарантією мінімальних обмежень заради збереження максимальних можливостей. Основним завданням влади за представницької демократії є забезпечення механізмів, що поглиблюють індивідуалізм, звільняють індивідуальність від общинних зв'язків. Можливість реалізуватися стала сприйматися як обов'язковий компонент щастя. Проте залишилася велика кількість людей, для яких можливість робити вибір і самостійно приймати рішення сприймалася як тягар. Тобто на політичній арені одночасно з'явилися два нові типи особистості - незалежний індивід та «обездолений» індивід. Для останнього типу особистості характерне патерналістське ставлення до влади, бо в ній він шукає в першу чергу захисту і можливості перекласти тягар відповідальності за прийняті рішення. Поступово зі «знедоленого» індивіда сформувався «антиіндивід». «Антиіндивіди», розуміючи, що їхніх індивідуальних здібностей не достатньо для самореалізації, шукають шляхи знищення всього, що нагадує їм про власну неспроможність. І коли у «антиіндивідів» з'явилося розуміння того, що їх набагато більше ніж індивідуальностей, вони усвідомили себе як «масову людину». Основною характеристикою людини маси є те, що вона готова підкорятися. Тож для втілення «антиіндивідуалізації» суспільства масі необхідні лідери. І своїх лідерів маси готові наділити надзвичайно сильними владними повноваженнями, чекаючи натомість, що лідери візьмуть на себе обов'язок приймати всі рішення. «Асоціація незалежних індивідів потребує управління, але в ній немає місця для лідера. «Антиіндивід» потребує того, щоб йому підказували і навіювали, якими повинні бути його думки; його інстинкти повинні трансформуватися в бажання, а ці бажання - в наміри і проекти; йому треба дозволити усвідомити свою силу, і все це стало завданням лідерів» [2]. Лідери маси не були незалежними особистостями, вони, як і їхні послідовники, войовничо ставилися до будь-яких проявів індивідуальності. Вони є найяскравішими виразниками «антиіндивідуалізму» і не здатні бути правителями, проте їхнє честолюбство вимагає від них досягнень, тож вони очолюють натовп. Він здатен реалізуватися лиш наказуючи іншим.

Тож унікальність політичної ситуації в XX столітті в тому, що мораль «антиіндивідуалізму» характеризується тяжінням до рівності, солідарності та ідеалу загального блага. Саме людина маси диктує умову, що влада мусить бути не арбітром у грі, а моральним авторитетом, який приймає всі рішення і реалізує загальне благо спільноти. І саме таке поєднання політики і моралі призводить до появи тираній. Люди маси не терплять будь-яких відмінностей і різноманіття, тому одна з основних вимог мас - уніфікація і стандартизація всіх сфер життя, в тому числі і аксіологічних уявлень. Введення загального виборчого права дозволило масам дорватися до влади, адже чисельність - найбільший козир «антиіндивідуалістів». Відповідно, політичний дискурс змістився з пошуку найбільш вдалих рішень для врахування інтересів різних соціальних груп до намагання сподобатися найбільшій кількості людей. Натомість М. Оукшот наголошує на тому, що держава і політичні лідери не мусять виконувати виховних функцій і нав'язувати своє бачення моралі. Їх основна мета - це бути арбітрами і створити умови для дотримання прийнятих в суспільстві «правил гри».

Література

1. Оукшот М. Вавилонская башня / М. Оукшот // Рационализм в политике. - М., 2002. - С. 110-127.
2. Оукешотт М. Массы в представительной демократии / М. Оукешотт //

Антология мировая политическая мысль: в 5 -ти тт. [Электронный ресурс] - М.: Мысль, 1997. - Т. II. Зарубежная политическая мысль XX в. - С. 448-465. - Режим доступа до ресурсу: <http://www.novsu.ru/npe/files/um/1412/bg/shell/arh/antolog/2.htm>.

3. Оукшот М. Моральная жизнь в сочинениях Томаса Гоббса / М. Оукшот // Рационализм в политике и другие статьи. - М., 2002. - С. 153-196.

4. Оукшот М. Политическое образование / М. Оукшот // Рационализм в политике и другие статьи. - М., 2002. 44. Оукшот М. Рационализм в политике / М. Оукшот // Рационализм в политике и другие статьи. - М.: Идея-Пресс, 2002. - С. 197-217.

5. Оукшотт М. Современные представления о политическом господстве / М. Оукшотт // Вестник Московского университета. Сер. 12. Политические науки. - 2009. - № 1. - С. 73-81.

6. Oakeshott M. Morality and Politics in Modern Europe: The Harvard Lectures, 1958 / M. Oakeshott. - New Haven, 1993.